

on the development of art and aesthetic education, everybody's participation in spiritual values perception in artistic and creative activity, which involves transformation of "the art of game" in "the art of communication"; creating a special atmosphere of aesthetic education. For this reason, the understanding of Fine arts teachers' work is changing, its content and social interpretation are expanding. The review of the theory and practice of Fine Arts teachers' work made it possible to find out the main trends in improving this activity, shift in priorities within the paradigm of contemporary art education, such as training orientation at values exchange, development of communicative skills through art. It is concluded that due to the increasing integrative role of image and sense meanings, the following tasks are set for a Fine Arts teacher: to facilitate subjection of modern school to transformative aesthetic activity as a unity of functional processes and environment; all the classroom processes should be subjected to one dramatic intention, one will aimed at its implementation; to consider art and aesthetic activity for "anthropomorphization" of environmental systems and its elements. Fine Arts teacher's work on adjustment of approaches to educational process organization should be carried out in the following directions: substantiation of the strategic approach to the development of aesthetic and educational environment of a school; definition of essential aesthetic and dramatic topics corresponding to the style of educational institution; generalizing strategic integrative tasks due to focusing on the fundamental components of school environment, the most outstanding moments of its development.

Keywords: Fine Arts teacher's work, environmental approach, dramatic approach, environmental dialogue.

Подано до редакції 20.07.2015

Рецензент: к. філос. н., доц. В. І. Ворніков

УДК: 378.11.015.3:001.895

Людмила Миколаївна Омельченко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема психологічної готовності майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційної діяльності. Психологічна готовність розглядається як системна особистісна характеристика, що є багатокомпонентним утворенням; доводиться її динамічна природа, обґрунтовуються критерії її дослідження.

Ключові слова: інноваційність, психологічна готовність, інноваційна діяльність, майбутні керівники навчальних закладів.

Постановка проблеми. Реформа сучасної вищої освіти України зумовлена суспільною потребою у творчій, багатогранній, толерантній до змін особистості, здатної до саморозвитку, самодетермінації. Підготовка майбутнього педагога, зокрема й керівника освітнього закладу, повинна відповідати зазначеному запиту, адже без цього неможливе становлення державної нації, подальша інтеграція України в Європейське Співтовариство. Майбутній керівник освітнього закладу є суб'єктом управлінської діяльності, важливим аспектом якої є інноваційність, що передбачає застосування психологічних знань. Інноваційність усвідомлюється нині як головна умова конкурентоздатності самого керівника та очолюваного ним освітнього закладу, основний чинник задоволення потреби молоді в якісній фаховій підготовці, професійній самореалізації. Тому так актуально нині постала про-

блема формування готовності майбутніх керівників освітніх закладів до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема психологічної готовності до інноваційної діяльності стала предметом наукових розвідок І. Бега (готовність педагога до інноваційної діяльності), В. Самохіна, В. Чорноліса (інноваційне мислення як чинник інноваційної культури педагога), О. Козлової (сутність, принципи інноваційного навчання), В. Моляка (творчість особистості як підґрунтя інноваційної діяльності педагога), Л. Даниленко, Л. Карамушки (сутність та функції інноваційного менеджменту в освіті). Однак, недостатньо уваги приділено питанням структури психологічної готовності керівників освітніх закладів до інновацій.

Метою статті є обґрунтування структури психологічної готовності майбутніх керівників навчальних закладів до реалізації інновацій та критеріїв її дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проблема визначення поняття «готовність» у науковому дискурсі є невіршеною, незважаючи на досить тривалий час її вивчення. Аналіз теоретичних джерел дав змогу виділити декілька методологічних підходів щодо інтерпретації зазначеного поняття: функціональний та особистісний.

Одним із перших дослідників цього феномену був Н. Левітов, котрий розглядав це поняття як певний стан психічних процесів, що являє собою умову успішного виконання діяльності. Його послідовником був і Ф. Генон, який трактував готовність як цілісний стан, що відображає вплив завдань, виду діяльності й умов ще до початку її виконання [2].

Однією з форм готовності ряд дослідників вважають настанову. Так, Д. Узнадзе наголошує, що настанову як готовність до діяльності потрібно розуміти не як окремий психологічний феномен, а як стан цілісного суб'єкта. Він охоплює свідомі та несвідомі настанови, моделі можливої поведінки, оцінку своїх можливостей, визначення оптимальних способів діяльності, образ результату досягнення [5].

Б. Ананьєв, Б. Паригін, С. Рубінштейн розглядали готовність як здатність і можливість здійснювати діяльність, а М. Дьяченко, Л. Кандибович інтерпретували готовність до певного виду діяльності як складне особистісне утворення; у працях А. Маркової Л. Мітіної готовність до педагогічної діяльності розуміється як форма спрямованості особистості вчителя.

Такий широкий спектр розгляду поняття «готовність», на нашу думку, є свідченням того, що вона є багатокомпонентним явищем, яке охоплює різноманітні динамічні характеристики свідомості особистості, її професійної (управлінської) діяльності, зокрема й когнітивні, афективні, мотиваційні, вольові прояви психіки.

Психологічну готовність майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційної діяльності у своєму дослідженні ми розуміємо як системну характеристику особистості, що є багатокомпонентним явищем. Воно охоплює такі складники:

- когнітивний (розуміння сутності інновацій у педагогічній системі, їхнього функціонального призначення, необхідності їх запровадження, способів застосування, особливостей ставлення до них педагогічного колективу);
- емоційний (позитивне ставлення до оновлень, толерантне ставлення до невизначеності як головної характеристики управлінської діяльності, позитивне самоставлення);
- конативний (наявність внутрішньої мотивації управлінської діяльності, наявність мотиву досягнення успіху, сформованість умінь співвіднести власні можливості з майбутніми труднощами, умінь здійснювати інноваційну діяльність).

Критеріями сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності є наступні: інноваційний тип мислення керівника; високий рівень сформованих знань про інновації в педагогічних системах; високий рівень толерантності до невизначеності; здатність до ризику в управлінській діяльності; креативність керівника; орієнтованість на майбутнє.

З метою дослідження психологічної готовності майбутніх керівників освітніх закладів до інноваційної діяльності нами було проведено пілотажне дослідження. У ньому брали участь студенти-магістранти, що здобувають спеціальності «Управління навчальним закладом» та «Управління інноваційною діяльністю». Загальна кількість вибірки становила 51 особу. На першому етапі дослідження нами були здійснені вимірювання типу інноваційного мислення майбутніх керівників (Методика «Індикатор Кіртона») [4], ставлення респондентів до інновацій, зокрема й рівня креативності особистості, здатність до ризику заради успіху, орієнтації на майбутнє (Методика визначення ставлення до інновацій Н. Лебедева, А. Татарко) [4], рівень толерантності майбутніх керівників до невизначеності (Стандартизований опитувальник С. Баднера в модифікації Т. Корнілової, М. Чумакової) [3].

З метою формування психологічної готовності студентів до інноваційної діяльності було здійснено цілеспрямовані впливи на майбутніх керівників: запроваджено програми тренінгу особистісного розвитку, професійно-рефлексивний практикум, спрямований на розвиток самосвідомості, на виявлення перспектив, самореалізації особистості; окрім того, студенти, відповідно до навчальних планів, вивчали курси «Психологія управління», «Конфліктологія», «Менеджмент», «Проектування».

Здійснене дослідження дало змогу отримати такі результати:

1. Рівень знань про сутність та функціональне призначення педагогічних інновацій було визначено методом тестування. Студентам було запропоновано тест, що складався із 30 завдань різного рівня складності. Він охоплював питання: мета та зміст сучасної освіти України, концепція розвитку освіти України до 2020 року, поняття про педагогічні інновації, критерії інновацій у педагогічних системах, закони реалізації інновацій, антиінноваційні бар'єри в інноваційній діяльності педагогів, закономірності сприймання педагогічними колективами інновацій, новітні стратегії та технології педагогічного процесу, джерела інформації про інновації в освітній сфері, перспективне планування розвитку освітніх організацій. Оцінювання здійснювалося за 100-бальною системою. Шкала оцінювання була поділена на такі рівні: високий (90-100 балів); середній (74-89 балів); достатній (60-73 бали); низький (0-59 балів). Результати тестування подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати тестування рівня сформованості знань студентів про інновації в педагогічній системі

Етап дослідження / рівень сформованості знань	Початковий		Завершальний	
	n	%	n	%
Високий	-	-	6	12
Середній	5	10	33	64
Достатній	21	41	12	24
Низький	25	49	-	-

Як свідчать дані таблиці, відбулося якісне зростання обізнаності студентів у сфері педагогічних інновацій.

2. Дослідження типу інноваційного мислення здійснювалося за допомогою методики «Індикатор Кіртона». Індикатор Кіртона призначено для визначення типу інноваційного мислення (адаптори – інноватори). Відповідно до теорії Кіртона, кожна особистість має свій стиль мислення, який впливає на підхід людини до вирішення завдань, прийняття рішень і творчості в цілому. Стиль мислення кожної людини розташований між двома полюсами єдиної шкали. Люди, поведінка яких розташовується близько до одного полюса, називаються «інноваторами»; ті,

чия поведінка є близькою до іншого краю шкали, – «адаптори». Інноватори віддають перевагу змінюваним умовам роботи, схильні до переоцінки та нових визначень проблем та умов. Проте вони не завжди доводять до кінця розпочате. Адаптори прихильні до структурованих і стабільних умов роботи. Вони вдосконалюють наявні методи та практику і пропонують шляхи виконання завдань, що не порушують традицій. У деяких стиль мислення лежить особливо близько до однієї або іншої крайньої точки. Таких людей можна назвати суперадапторами або суперінноваторами.

Результати дослідження подано в таблиці 2.

Таблиця 2.

Стиль інноваційного мислення майбутніх керівників навчальних закладів

Етап дослідження / стиль мислення	Початковий		Завершальний	
	n	%	n	%
Суперадаптори	2	4	-	-
Адаптори	14	27	-	-
Слабко виражені адаптори	28	55	4	8
Слабко виражені інноватори	7	14	38	75
Інноватори	-	-	9	17
Суперінноватори	-	-	-	-

Показники, представлені в таблиці, дають змогу дійти висновку про можливість розвитку інноваційного стилю мислення особистості; рефлексивний практикум дав змогу здійснити якісне зростання – тенденції до формування інноваційного типу мислення більшості учасників дослідження.

3. Рівень ставлення особистості до інновацій визначався за допомогою однойменної методики Н. Лебедевої, А. Татарко. Зазначена методика дала можливість дослідити такі критерії: креативність, ри-

зик заради успіху, орієнтація на майбутнє та загальний рівень інноваційності особистості. Кількісний аналіз дав змогу дійти висновку про зростання загального індексу інноваційності особистості. Нами було здійснено й якісний аналіз отриманих результатів, зокрема ми дослідили кореляційні зв'язки між загальним індексом інноваційності особистості та такими її якістьми, як креативність, ризик заради успіху, орієнтація на майбутнє (табл. 3).

Таблиця 3.

Кореляційні зв'язки між критеріями «креативність», «орієнтація на майбутнє», «ризик заради успіху» та загальним показником інноваційності

№	Показник 1	Показник 2	Коефіцієнт кореляції Пірсона (r)
1	креативність	загальний індекс інноваційності	0,5887
2	ризик заради успіху	загальний індекс інноваційності	0,7704
3	орієнтація на майбутнє	загальний індекс інноваційності	0,7183

Аналіз показників таблиці засвідчує, що психологічна готовність до інноваційної діяльності значно залежить від здатності особистості на ризик заради успіху, від орієнтації на майбутнє, а також в достатній мірі від рівня розвитку творчих здібностей особистості.

4. Здійснене діагностування рівня толерантності особистості до невизначеності (опитувальник Баднера в модифікації Т. Корнілової, М. Чумакової), а також подальший кореляційний аналіз взаємозв'язків між зазначеним критерієм та загальним рівнем інноваційності особистості дає підстави констатувати залежність між указаними змінними ($r = 0,5101$).

Здійснене дослідження дає змогу дійти таких **висновків**: психологічна готовність до інноваційної діяльності майбутніх керівників навчальних закладів є

системною особистісною характеристикою, вона – багатоконпонентне утворення (становить єдність когнітивного, конативного, афективного складників). Зазначена якість особистості майбутнього керівника є динамічним проявом, її розвитку сприяють реалізація програм цілеспрямованої підготовки до інноваційної діяльності; створення умов набуття особистісного досвіду долаання ситуацій невизначеності (педагогічно складних ситуацій, ситуацій невизначеності під час прийняття управлінського рішення); створення ситуацій розвитку професійної саморефлексії; формування настанови на позитивне ставлення до інновацій. Перспективами подальших досліджень є обґрунтування рівнів сформованості психологічної готовності майбутніх керівників до інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : БГУ, 1976. – 174 с.

2. Корнилова Т. В., Чумакова М. А. Шкалы Толерантности и Интолерантности к неопределенности в модификации опросника С. Баднера / Т. В. Корнилова, М. А. Чумакова // Экспериментальная психология. – 2014. – № 1. – С. 92-110.

REFERENCES

1. Dyachenko, M. I., Kandybovich, L. A. (1976). *Psikhologicheskie problemy gotovnosti k deyatel'nosti* [Psychological problems of willingness to activity]. Minsk: BGU [in Russian].

2. Kornilova, T. V., Chumakova, M. A. (2014). Shkaly Tolerantnosti i Intolerantnosti k neopredeflennosti v modifikatsii oprosnika S. Badnera [Scales of tolerance and intolerance to uncertainty in S. Badner's questionnaire modification]. *Eksperymental'naya psikhologiya – Experimental psychology*, 1, 92-110 [in Russian].

3. Лебедева Н. М., Татарко А. Н. Методика исследования отношения личности к инновациям / Н. М. Лебедева, А. Н. Татарко. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gramota.net/materials/1/2009/4-2/29.html>.

4. Узнадзе Д. Н. Теория установки / Д. Н. Узнадзе; под ред. Ш. А. Надирашвили, В. К. Цаава. – Воронеж : МОДЭК, 1997. – 448 с.

3. Lebedeva, N. M., Tatarko, A. N. (n.d.). *Metodika issledovaniya otnosheniya lichnosti k innovatsiyam* [Procedure of studying personality's attitude to innovations]. Retrieved from: <http://www.gramota.net/materials/1/2009/4-2/29.html> [in Russian].

4. Uznadze, D. N. (1997). *Teoriya ustanovki* [Theory of orientation]. Sh. A. Nadirashvili, V. K. Tsaava (Eds.). Voronezh: MODEK [in Russian].

Людмила Николаевна Омельченко,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной работы и психологии, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, ул. Героев Оборона, 15, г. Киев, Украина

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ БУДУЩИХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Психологическая готовность будущих руководителей учебных заведений к инновационной деятельности в настоящем исследовании понимается как характеристика личности, являющая собой многокомпонентное явление. Она включает в себя следующие компоненты: когнитивный (понимание сущности инноваций в системе образования, их функциональное назначение, необходимость их осуществления, способы использования, особенности отношения профессорско-преподавательского состава к инновациям); эмоциональный (положительное отношение к новшествам, толерантности к неопределенности как основные характеристики управления, позитивное отношение к себе); поведенческий (наличие внутренней мотивации руководителя, наличие мотива к достижению успеха, умение соотносить формирование собственных возможностей с будущими задачами, способность к инновациям). Критериями формирования психологической готовности к инновационной деятельности являются: инновационное мышление; высокий уровень знаний о существующих инновациях в образовательных системах; высокий уровень толерантности к неопределенности; способность к риску в управленческой

деятельности; креативность руководителя; нацеленность на будущее. С целью формирования психологической готовности студентов к инновациям были приняты определенные меры (реализована программа тренинга личностного развития, внедрен рефлектопрактикум), направленные на развитие самосознания, выявление перспектив самореализации личности. Кроме того, студенты, согласно учебному плану, изучали дисциплины «Психология управления», «Конфликтология», «Менеджмент», «Проектирование». Психологическая готовность к инновациям во многом зависит от способности индивида к риску ради успеха в ориентации на будущее и достаточного уровня развития творческих способностей личности. Анализ диагностики индивидуального уровня толерантности к неопределенности (опросник Баднера в модификации Т. Корниловой, Н. Чумаковой) и последующий корреляционный анализ взаимосвязи между этими критериями, а также общий уровень личностной инновационности делает возможным установление корреляции между этими переменными. Психологическая готовность к инновационной деятельности будущих руководителей образовательных учреждений является динамическим явлением, ее развитию способствуют реализация программ целенаправленной подготовки к инновационной деятельности; создание условий приобретения личностного опыта преодоления ситуаций неопределенности (педагогически сложных ситуаций, ситуаций неопределенности при принятии управленческого решения); создание ситуаций развития профессиональной саморефлексии; формирование установки на положительное отношение к инновациям. Перспективами наших дальнейших исследований является обоснование уровней психологической готовности будущих руководителей к инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационность, психологическая готовность, инновационная деятельность, будущие руководители учебных.

Liudmyla Omelchenko,

*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
Department of Social Work and Psychology,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
15, Heroiv Oborony Str., Kyiv, Ukraine*

PSYCHOLOGICAL READINESS OF FUTURE EDUCATIONAL MANAGERS TO INNOVATION ACTIVITY

Psychological readiness of future educational managers to innovation activity is considered as personality characteristics that is a multicomponent phenomenon. It includes the following components: a cognitive component (understanding the nature of innovations in the educational system, their functional purpose, the need for their implementation, methods of use, peculiarities of the attitude of teaching staff); an emotional one (positive attitude towards upgrades, tolerance to uncertainty as the main characteristics of management; positive attitude to oneself); a behavioral component (manager's internal motivation, motivation to success achievement, the ability to correlate the formation of one's own capabilities with future challenges, the ability to innovations). The criteria of forming psychological readiness for innovation activity are the following: innovative mindset; high level of knowledge on existing innovations in educational systems; high level of tolerance to uncertainty; capacity for risk management activities; manager's creativity; aiming at the future. Students' psychological readiness for innovations was formed due to implementing the training programme of personal development as well as professional and reflexive practical work aimed at developing their self-awareness, identifying prospects, personal fulfillment. In addition, according to the curriculum, students studied such courses as "Psychology of Management", "Conflict Management", "Project Planning". Psychological readiness to innovations depends largely on the ability of an individual to take risk for achieving success in the future and sufficient the level of development of personality's creative abilities. Review of individual tolerance to uncertainty (according to the questionnaire by S. Budner in modification of T. Kornilov, N. Chumakov) and further correlation analysis of relationships between these criteria as well as the general level of personal innovativeness make it possible to discover correlations between these variables ($r = 0,5101$). Psychological readiness to innovation activities of future educational managers is a dynamic phenomenon. It is promoted by the implementation of programmes focused on training for innovation activity; creating conditions for gaining personal experience in overcoming situations of uncertainty (educationally difficult situations, situations of uncertainty when making management decisions); creating situations of professional self-reflection; forming positive attitude to innovations. The prospects for further research involve substantiating the levels of psychological readiness of future educational managers to innovation.

Keywords: innovativeness, psychological readiness, innovation activity, future educational managers.

Подано до редакції 20.07.2015

Рецензент: д. пед. н., проф. В. М. Шмаргун